

LBRIS

We know
books

STEPHEN KINZER

STĂPÂNUL OTRĂVURILOR

Sidney Gottlieb și proiectele CIA
pentru controlul minții

Tulane, Universitatea, 173
 Turcia, 225
 Turner, Stansfield, 197, 301-303, 316
 Tusko (elefant), 338

U

U-2, avioane spion, 222-224
 Ucraina, lider în exil, 209
 ultrasunete, 75, 78
 Ungaria, 179, 213
 Uniunea Minieră, Katanga Superioară,
 232
 Unitatea 731 (Manciuria), 35-41, 43
 Uniunea Sovietică, 11, 31, 34, 36, 41, 44,
 45, 86, 108, 113, 136, 170, 228, 247
 Universitatea Berkeley, 53, 173
 Universitatea Los Angeles, 339
 Universitatea Denver, 173
 Universitatea Illinois, 173, 320
 Universitatea Indiana, 173
 Universitatea Kentucky, 341
 Universitatea Maryland, 17, 173
 Universitatea Minnesota, 117, 173
 Universitatea Oklahoma, 118, 173
 Universitatea Pennsylvania, 173
 Universitatea Poznan, Polonia, 20
 Universitatea Rochester, 80, 173
 Universitatea Texas, 173
 Universitatea Vanderbilt, 173
 Universitatea Wisconsin, 13, 14, 18, 24-
 25, 28, 30, 67, 147
 uraniu, 173

V

Van Harmon, Lera, 14
 Vidal, Gore, 242
 Việt Cộng, 267
 Vietnam, războiul din, 243, 266
 Vito, Carmine, 223

**We know
 books**

Vixen Press, 106
 von Braun, Wernher, 20

W

Wall, William Henry, 128
 Wallace, David Foster, 351
 „Walter P. T.“ (agent CIA), 164
 Walter Reed, Spitalul, 59
Washington Post, 281-283, 295, 319,
 362
Washington Star, 201, 310
 Wasson, Gordon, 204-206, 245
 Wasson, Valentina, 204
 Watergate, scandal, 8, 269-271, 275,
 277, 295
 Wayn, Universitatea de Stat, 173
 Welles, Orson, 119
 Wendt, G. Richard, 80
 West, Louis Jolyon *Jolly*, 117-118, 338-
 339
 Wev, Bosquet, 34
 White, Albertine, 103, 195
 White, George Hunter (Morgan Hall),
 99-107, 116, 132, 140, 161, 185-
 194, 234, 305, 312
 Whittier College, 15
 Wides, Burton, 312
 Williams, Esther, 242
 Wilson, Charles, 110-111, 198
 Wilson, Tom, 336
 Wilson, Memorandum, 111
 Winslet, Kate, actriță, 352
 Wisner, Frank, 55, 65, 100, 138
 Wolff, Harold, 177-178
 Worcester, Fundația pentru Biologie
 Experimentală, 173

Z

Zidul Berlinului, 248

Cuprins

1. Aveam nevoie de o provocare	7
2. Afaceri murdare	19
3. Subiecți cu voie și fără voie	48
4. Secretul care urma să dezvăluie tainele Universului	66
5. Anihilarea conștiinței	99
6. Orice încercare de a modifica acest proiect este interzisă.	119
7. A căzut sau a sărit	144
8. Operațiunea Midnight Climax	170
9. Ciuperca divină	200
10. Comitetul pentru alterarea stării de sănătate	221
11. Să nu uităm să le mulțumim, întotdeauna, celor de la CIA	241
12. Trebuie să piară odată cu noi	258
13. Unii dintre ai noștri au scăpat de sub control în acele zile	275
14. Mă simt victimizat	299
15. Dacă Gottlieb e declarat vinovat, va fi o premieră.	314
16. Nu vei ști niciodată ce a fost	338
Mulțumiri	362
Note	366
Bibliografie	393
Index	407

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Kinzer, Stephen

Stăpânul otrăvurilor : Sidney Gottlieb și proiectele CIA pentru
controlul minții / Stephen Kinzer. - București : RAO Distribuție, 2022

Conține bibliografie

Index

ISBN 978-606-006-697-2

32

RAO Distribuție
Str. Bărgăului nr. 9-11, București, România
www.raobooks.com
www.rao.ro

STEPHEN KINZER

Poisoner in Chief:

Sidney Gottlieb and the CIA search for mind control

Publicată cu acordul Henry Holt & Company, New York

Copyright © 2019 Stephen Kinzer

Toate drepturile rezervate

Stăpânul otrăvurilor:

Sidney Gottlieb și proiectele CIA pentru controlul minții

© RAO Distribuție, 2021

Pentru versiunea în limba română

Traducere din limba engleză
Roxana Nicolescu prin GRAAL SOFT

2022

ISBN 978-606-006-697-2

LIGARIUS: Ce este de făcut?

BRUTUS: Ceva care îi va însănătoși pe cei bolnavi.

LIGARIUS: Dar nu vor fi și oameni sănătoși pe care îi
vom îmbolnăvi?

BRUTUS: Și aceasta s-ar putea întâmpla, desigur.*

SHAKESPEARE, *Iulius Cezar*

*Traducere în limba română de Barbu Lăzoreanu, 1892; <https://www.editura.mttl.ro>

Aveam nevoie de o provocare

Ani de rătăcire pe meleaguri îndepărtate, neștiind niciodată cine sau ce se află la următoarea cotitură! Este o perspectivă ce dă ghes oricărui suflet aventuros. În a doua jumătate a secolului XX, puține suflete americane au fost atât de neliniștite ca Sidney Gottlieb. Și-a desfășurat cariera în interiorul lumii secrete a Washingtonului. Nimeni nu știa ce face, dar părea să-și fi câștigat dreptul la o pensie îndestulătoare.

Poate că un om obișnuit s-ar fi mulțumit să își petreacă anii din urmă ai vieții relaxându-se, depănând amintiri sau jucându-se cu nepoții. Însă Gottlieb era adeptul călătoriilor psihedelice, nicidecum stereotipul funcționarului public de carieră. Locuia într-o cabană ecologică în pădure, cu toaletă în curte și grădină de legume. A studiat budismul, a scris poezii și a crescut capre.

Gottlieb s-a pensionat la doar 54 de ani. Cariera lui s-a încheiat cu bine, printr-o ceremonie în care i s-a decernat o medalie pentru servicii deosebite. La scurt timp, el și soția sa și-au vândut casa și cam tot ce dețineau. În toamna anului 1973, au pornit în căutarea unor aventuri umane și în căutarea împlinirii spirituale. Planul lor era cât se poate de confuz: să se imbarce pe un vas comercial la San Francisco și să meargă oriunde îi purta acesta. Nu erau prea

interesați de priveriști sau de turismul convențional. Soții Gottlieb doreau să își petreacă anii bătrâneții ajutându-i pe cei mai nevoiași oameni de pe lume.

Australia a fost prima oprire. După o vreme, au plecat mai departe. Un an de hoinăreli i-a dus în India. Au aflat despre un spital care se ocupa de victimele leprei și s-au îndreptat într-acolo pentru a face voluntariat. Trăind în mijlocul pacienților, ei au acceptat cu entuziasm efortul de a-i îngriji pe acei „paria” ai societății. Apoi, într-o zi de vară din 1975, o telegramă de la Washington i-a năruit lumea lui Gottlieb. Cineva descoperise cine era cu adevărat. Senatul Statelor Unite dorea să îl audieze.

Timp de două decenii, Gottlieb coordonase la Agenția Centrală de Informații o cercetare sistematică, fără precedent, a tehnicilor pentru controlul minții. Fusese și principalul creator de otrăvuri al CIA. Munca sa fusese învăluită într-un asemenea mister, încât îl făcuse invizibil. Acum era chemat acasă. I se cerea să dea socoteală pentru faptele sale, poate chiar să și apară în public. Niciodată nu și-ar fi putut imagina o asemenea întorsătură a sorții.

La puțin timp după ce Gottlieb s-a întors la Washington, prietenii i-au spus că are nevoie de un avocat. Unul dintre ei i l-a sugerat pe Terry Lenzner, care lucrase pentru Comisia Senatului privind afacerea Watergate. Gottlieb l-a sunat. După ce s-au întâlnit, Lenzner a scris: „M-am văzut cu însuși Doctorul Moarte.”¹

Timp de ani de zile, Gottlieb supraveghease experimente medicale și proiecte pentru „interogatorii speciale”, în care au fost chinuți sute de oameni și multe minți au fost distruse pentru totdeauna. Nimeni nu se implicase în acest gen de activitate cu mai multă ambiție sau entuziasm. Gottlieb a justificat toate acestea susținând că activitatea sa s-a desfășurat în numele științei și al patriotismului – până aproape de finalul anchetei, când conștiința sa a triumfat.

¹ În lb. engl. Central Intelligence Agency (CIA). (n. tr.)

În anii care au urmat întoarcerii „forțate” a lui Gottlieb la Washington, au început să apară frânturi de informații despre activitatea sa. În două rânduri, a depus mărturie la audierile de la Senat. Ulterior, a fost obligat să se apere în procesele intentate de cei care bănuiau că se numără printre victimele sale. Nu a dezvăluit mai nimic în afară de faptul că, înainte de a pleca de la CIA, distrusese toate dovezile muncii sale. Nu a fost niciodată condamnat. În 1999, a fost înmormântat în cadrul unei ceremonii restrânse.

Se aflase suficient despre Gottlieb pentru a-i ispiti pe autorii de necrologuri. *New York Times* a publicat unul cu un titlu prudent: „A murit Sidney Gottlieb, la vârsta de 80 de ani². El a adus LSD la CIA.” Ziarul l-a numit pe Gottlieb „un fel de geniu, care s-a străduit să exploreze granițele minții umane în folosul țării sale și a căutat sensul religios și spiritual al vieții... Timp de două decenii, el a fost savantul care a stăpânit cele mai întunecate secrete ale CIA.” Necrologul din *Los Angeles Times* începea astfel: „James Bond îl avea pe Q, vrăjitorul care îi furniza lui 007 uluitoarele accesorii folosite împotriva agenților inamici. CIA l-a avut pe Sidney Gottlieb.”³

Alții au fost mai duri. Îndrăznețul website *Counterpunch* și-a intitulat necrologul „Manipulator, asasin și proxenet⁴: otrăvitorul oficial al SUA a murit.” Un alt autor a conchis că Gottlieb „își ocupă locul în rândul personajelor de tipul *dr. Jekyll și Mr. Hyde* din America secolului XX⁵. Fie că se afla acasă, pe dealurile înverzite din Virginia, fie că apăra siguranța națională printr-o altă sesiune de torturi experimentale, Gottlieb a rămas fidel credoului pozitivist că explorarea rațională și disciplina productivă vor duce la ceva bun.”

În Marea Britanie, unde se știe că necrologurile nu cunosc restricții, tonul a fost acid. *The Guardian* l-a numit pe Gottlieb „tot ce ați visat de la un savant nebun dintr-un roman ieftin despre CIA⁶ – cu excepția faptului că el a existat cu adevărat.” *The Independent* a spus că el a fost „pentru adepții teoriilor conspirației⁷ dovada vie că agențiile de informații nesupravegheate nu se dau în lături de la

nimic, oricât de rău, inutil sau chiar nebunesc, în războaielor lor secrete.“ *The Times* a fost chiar mai direct:

Când a vorbit despre o lume „întunecată de luminile sumbre ale științei perversitate“, Churchill s-a referit la revoltătoarele experimente pe ființe umane efectuate de medicii naziști în lagărele de concentrare. Însă remarcile sale ar putea fi folosite la fel de bine cu referire la activitatea lui Sidney Gottlieb de la CIA. Într-adevăr, ceea ce au făcut Gottlieb și călăii săi de la CIA a fost doar puțin diferit de activitățile care au trimis la spânzurătoare o mulțime de savanți naziști la Nürnberg în 1946. Drogurile nu au fost singura armă a lui Gottlieb împotriva dușmanilor CIA. El a fost implicat și în punerea la cale a unor asasinare, care, privite acum, par desprinse dintr-o piesă de teatru despre răzbunare din epoca iacobină.⁸

După valul de notorietate care a urmat morții sale, numele lui Gottlieb a fost dat uitării. Puține studii istorice îl menționează. În unul dintre acestea se spune că a fost „cunoscut de unii drept «vrăjitorul întunecat»⁹ pentru implicarea sa în cele mai sinistre cotloane ale operațiunilor secrete desfășurate de CIA. Piciorul său diform l-a făcut, poate, prea ușor de caricaturizat drept un amestec de răufăcător din filmele cu Bond și Dr. Strangelove, un savant care dorea mereu să meargă mai departe, fără să-și facă griji pentru moralitatea rezultatului acțiunilor sale.“ Într-o carte intitulată *Cei mai răi din lume: Un ghid al celor mai dezgustătoare, hidoase, inepte și periculoase persoane, locuri și lucruri de pe pământ*, Gottlieb este numit „cel mai nebun savant nebun“. Autorul îi recunoaște, cu reticență, meritul „de a fi fost suficient de deștept să lucreze pentru o organizație care nu doar că i-a permis să otrăvească și să ucidă oameni cu un asemenea aplomb, ci l-a și protejat de consecințele care l-ar fi așteptat pe orice alt sociopat“¹⁰.

Gottlieb își face apariția sporadic și în două romane americane moderne. Descriind viața din Congo în *The Poisonwood Bible*,

⁸ Biblia din lemn otrăvit. (în lb. engl. în orig.) (n. tr.)

Barbara Kingsolver face referire la rolul jucat de el în complotul organizat de CIA pentru asasinarea prim-ministrului Patrice Lumumba. Ea scrie că „un savant pe nume doctorul Gottlieb¹¹ a fost solicitat să prepare o otravă care să producă o boală îngrozitoare (așa cum a mărturisit ulterior la audieri doctorul însuși); dacă nu l-ar fi ucis pe Lumumba imediat, aceasta l-ar fi lăsat într-atât de desfigurat, încât nu ar mai fi putut îndeplini sarcinile unui lider“. Un personaj din *Strigoii lui Harlot*, istoria captivantă a operațiunilor secrete americane, scrisă de Norman Mailer, prezintă o scrisoare din partea unui ofițer CIA imaginar, care vorbește cu entuziasm despre Gottlieb și îl numește „cosmic ca sferă de acțiune, interesat de tot“.

În anii '60, Gottlieb a ajuns la șefia Diviziei de Servicii Tehnice (DST), care fabrică instrumentele folosite de ofițerii CIA. Gottlieb a condus un atelier foarte activ de accesorii la Washington și a supravegheat munca a sute de oameni de știință și tehnicieni răspândiți în întreaga lume. Ei au născocit o paletă uluitoare de dispozitive de spionaj, de la un avion din cauciuc, la o trusă de evadare ascunsă într-un supozitor¹². Gottlieb și echipa sa au furnizat instrumentele specifice profesiei pentru ofițerii CIA care operau în Uniunea Sovietică și în zeci de alte țări.

„Sub conducerea lui Gottlieb, DST a pus la punct în întreaga lume platforme tehnice esențiale pentru aproape toate operațiunile clandestine importante ale SUA, din ultimele trei decenii ale secolului XX“, scria unul dintre succesorii săi. „Cu toate acestea, indiferent de serviciile aduse de Gottlieb și de activitatea sa caritabilă, numele său va fi mereu indisolubil legat de cei zece ani ai programului MK-ULTRA și de implicațiile sinistre ale unor cuvinte precum *droguri, LSD, asasinare sau controlul minții*.“

*

În primii săi douăzeci de ani de viață, Sidney Gottlieb a trecut, aproape în fiecare zi, pe lângă intrarea laterală a Liceului James

Monroe din Bronx. Nu avea cum altfel. Enorma școală se află chiar peste stradă de clădirea din cărămidă, în care locuiau el și familia sa. De fiecare dată când pleca de acasă, vedea inscripția austeră sculptată pe frontonul din piatră triumghiular de deasupra intrării. O avertizare din partea omului de stat britanic, William Pitt: ACOLO UNDE SE TERMINĂ LEGEA, ÎNCEPE TIRANIA.

Mulți dintre cei care locuiau în apropiere simțeau pe pielea lor adevărul acelor spuse. Cartierul găzduia un talmeș-balmeș de imigranți, mulți dintre ei evrei care veniseră în America pentru a se refugia din calea opresiunii. Fanny și Louis Gottlieb se numărau printre ei. Erau evrei ortodocși de origine maghiară, care plecaseră din Europa Centrală la începutul secolului XX. La New York, Louis Gottlieb a găsit de lucru în industria textilă, a deschis un atelier de confecții și a făcut suficienți bani pentru a închiria jumătate dintr-o casă pentru două familii, pe Boynton Avenue, la numărul 1333. Sidney era cel mai tânăr dintre cei patru copii. S-a născut pe 3 august 1918. A crescut într-o comunitate trepidantă. Strada principală, foarte aglomerată, Westchester Avenue, se află la doar două cvar-tale, și pe atunci era la fel de animată ca și acum. Mulți dintre colegii de clasă ai lui Sidney erau la fel ca el: copii isteți din familii de evrei practicanți, care nu prea cunoscuseră experiența de a fi imigranți, intuiau oportunitatea pe care le-o oferea America și insistau să profite de aceasta. Ca mulți dintre ei, el a învățat ebraica, a avut parte de un Bar Mitzvah și a studiat din greu.

Totuși, tânărul Sidney se deosebea de prietenii săi în două pri-vințe importante. Avea picioarele deformate din naștere. După spu-sele unei rude, mama lui țipase atunci când le văzuse pentru prima oară. În cea mai mare parte a copilăriei sale, el nu a putut să meargă. Mama sa îl purta peste tot. Atelierul familiei a produs suficienți bani pentru plata a trei operații. Acestea au avut succes cel puțin parțial. La vârsta de 12 ani, băiatul a mers pentru prima dată fără

orteze. Nu a mai avut nevoie de ele niciodată după aceea, dar chinul prin care a trecut l-a lăsat schiop pe viață.

Cealaltă problemă care l-a afectat pe Sidney a fost bătăia. E posibil să fi apărut în parte ca reacție la comportamentul colegilor de școală, care, după unele spuse, „il hărțuiau cu răutate“ din pricina infirmității sale¹³. La liceu, tânărul a fost ostracizat, marcat fizic și incapabil să meargă sau să vorbească normal. Poate că aceste handi-capuri l-ar fi făcut pe un alt adolescent să se refugieze în frustrare sau autocompătimire, dar Sidney a devenit tenace și hotărât să exceleze.

După ce a absolvit Liceul James Monroe în 1936, Sidney, ca mulți alți copii ambițioși de imigranți din New York, s-a înscris la City College, cunoscut pe atunci drept „Harvardul proletariatului“, datorită calității excelente a învățământului disponibil gratuit. A studiat germana la nivel avansat și a luat note mari la matematică, fizică și chimie. A urmat și două cursuri de oratorie, evident, pentru a-l ajuta să scape de bătăială: „Prezentarea și elementele de bază ale discursului“ și „Declamație și oratorie“. De asemenea, a urmat un curs despre muzică – debutul unei pasiuni de lungă durată pentru dansurile populare, pe care le-a cultivat ca hobby, în ciuda sau poate tocmai din pricina faptului că avea picioarele deformate din naștere.

City College nu avea cursuri de biologie agricolă, domeniul pe care Sidney dorea să îl aprofundeze. A hotărât să se transfere la o școală unde această disciplină se preda temeinic. Universitatea din Wisconsin avea un program foarte apreciat, iar el a trimis o scrisoare pentru a solicita informații. A primit un răspuns scurt, dar cordial, care se încheia cu „Voi fi bucuros să te ajut cum pot“. Era semnat de Ira Baldwin, adjunctul decanului Colegiului pentru Agricultură. Acea scrisoare, datată la 24 februarie 1937, a marcat începutul unei relații care avea să modeleze istoria spionajului.

Pentru a urma cursuri specializate care să îi permită să fie admis la Universitatea din Wisconsin, Gottlieb s-a înscris la Institutul Politehnic din Arkansas, în prezent Universitatea Tehnică. Orașelul

Russellville nu avea nimic în comun cu străzile agitate din Bronx, unde copilărise, iar noul campus nu era nici pe departe la fel de animat ca City College, dar el a reușit să urmeze cursurile dorite: Botanică generală, Chimie organică, Conservarea solului, Elemente de silvicultură și Principiile zootehniei. A cântat la clubul Glee¹⁴. În albumul de sfârșit de an a fost numit „un yankeu pe placul sudiştilor“. Potrivit unui tabloid din campus, el se afla adesea în compania unei studente pe nume Lera Van Harmon. Ziaristul scria: „Harmon și Gottlieb par să fi început o relație faină. Dar nu te grăbi, Harmon, New York e foarte, foarte departe.“ Gottlieb reușise deja să treacă de limitele propriei experiențe.

„Am izbutit să am o medie foarte bună fără prea mare dificultate“, îi scria Gottlieb lui Ira Baldwin la mijlocul anului universitar, „și, în consecință, sunt pregătit să muncesc și mai mult“.

Succesul lui Gottlieb la Arkansas i-a adus premiul mult râvnit, admiterea la Universitatea din Wisconsin. Baldwin l-a primit cu brațele deschise, i-a devenit mentor și l-a călăuzit de-a lungul celor doi ani de studii încununată de succes¹⁵. S-a specializat în chimie. Impresionat de condițiile de muncă din fabricile de confecții din New York, inclusiv de cele din atelierul deținut de tatăl său, el s-a alăturat filialei din campus a Ligii Tinerilor Socialiști. Teza sa de licență s-a intitulat „Studii despre acidul ascorbic din fasole“. În 1940, a absolvit *magna cum laude*. Baldwin i-a scris o recomandare elogioasă, menționând „ușorul defect de vorbire“, dar laudându-i intelectul și caracterul.

„Domnul Gottlieb este un băiat evreu cu totul deosebit“, a scris el. „S-a adaptat cu ușurință la condițiile pe care le-a găsit aici și cred că e îndrăgît și respectat de toți colegii săi. Are o minte strălucită, este într-unul onest și de încredere, dar și modest și discret.“

Performanțele școlare ale lui Gottlieb împreună cu recomandarea lui Baldwin i-au asigurat tânărului admiterea la cursurile postuniversitare de la Institutul pentru Tehnologie din California. A petrecut

acolo trei ani, iar pe 11 iunie 1943, i-a fost acordat titlul de doctor în biochimie. Pe parcursul acelor ani, viața lui s-a schimbat din două puncte de vedere, ambele importante.

În primul rând, a întâlnit o femeie cu totul diferită de oricare alta pe care ar fi putut să o cunoască în Bronx. Margaret Moore era fiica unui pastor prezbiterian. Se născuse și crescuse în India, unde tatăl său propovăduia evanghelia creștină, dar se răsculase de timpuriu împotriva etosului misionar. Când a cunoscut-o Gottlieb, ea urma cursurile despre învățământul preșcolar la Școala Broadoaks din Pasadena, o filială a Colegiului Whittier, unde viitorilor profesori li se predau teoriile educaționale progresiste ale Mariei Montessori și ale altor inovatori. Aparent, cei doi aveau puține în comun și păreau să aparțină unor lumi diferite. Totuși, împărtășeau aceeași neliniște spirituală. Gottlieb se îndepărtase de iudaismul asimilat în copilărie. Margaret Moore își chinuia tatăl cu întrebările sale tăioase despre creștinism. Ambii tânjeau să înțeleagă viața dincolo de ceea ce le oferea religia tradițională. În 1942, în toiul Celui de-Al Doilea Război Mondial, s-au hotărât să pornească împreună în căutarea adevăratei spiritualități.

„Nu se cade ca doctoranzii să se căsătorească, însă noi am făcut-o“, le-a transmis Margaret părinților ei într-o telegramă¹⁶. Căsătoria a fost un semn al indiferenței cuplului față de convenții: o simplă ceremonie civilă, fără invitați sau petrecere. „Căsătoria presupune doi oameni, nu o mulțime“, scria Margaret. Apoi, a trimis o adăugire: „Părinții lui Sid doresc să facem o nuntă evreiască și chiar o vom face, deci vom avea și o nuntă cu fast. Și atunci, se va putea spune, cu siguranță, că suntem căsătoriți.“

Părinții miresei, obișnuiți cu stilul ei independent, au acceptat cu bucurie uniunea. „Suntem foarte încântați de telegrama primită pe 17 septembrie, prin care am fost anunțați că Margaret a noastră s-a căsătorit cu Sidney Gottlieb pe 16 septembrie, la Pasadena“, le-a scris mama ei unor rude, după ce a primit vestea. „Dacă ea predă, iar el